

Kırgızistan'daki Organize Suç Örgütleri: Devletin ve Güvenlik Güçlerinin Zafiyeti ve Çözüm Önerileri

Yrd. Doç. Dr. Erlan BAKİEV

Zirve Üniversitesi, İ.İ.B.F.

İşletme Bölümü

ebakiev@zirve.edu.tr

Dr. Mustafa DÖNMEZ

Diyarbakır Emniyet Müdürlüğü

mustafadonmez.tr@gmail.com

Özet: Kırgızistan'da organize suç örgütleri, devlet kurumlarına meydan okuyacak bir güce ulaşmış durumdadır. O kadar ki, kimi organize suç örgütleri kendi adamlarını devlet kurumlarına hatta parlamentoya sokabilmektedir. Bu makale, bu durumun nedenlerini irdeleyip kuramsal analizler sunmaktadır. Bu makalede Kırgızistan'daki örgütler yasal, ekonomik ve kültürel açıdan incelenmiş ve analizler de ona göre önerilmiştir. Yasal açıdan bakıldığında Kırgızistan'da mevcut kanunların organize suç örgütlerini caydırıcı bir nitelikte olmadığı, kanunlarda yasal boşluklar olduğu açıktır. Ekonomik açıdan bakıldığında Kırgızistan ekonomisinin özellikle son dönemde aşırı kapital bir yapıya bürünmesi organize suç örgütlerinin işine yaramıştır. Bu yeni yapıda örgüt üyeleri, yasal boşluklardan da faydalanarak daha da zenginleşmişlerdir. Bu zenginleşme, kişiler veya şirketler arası bir anlaşmazlığı çözmek ya da işyerlerinin haraca bağlanması şeklinde olabilmektedir. Kültürel açıdan ise, Kırgızistan'da klan, aile ve akrabalık bağlarının çok güçlü bir düzeyde olması, organize suç örgütleri tarafından çeşitli yönlerden kullanılan bir unsur olmasını sağlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Organize Suç Örgütleri, Kırgızistan, Siyaset, Orta Asya, Suç ve Ceza.

Organized Crime Groups in Kyrgyzstan: The Weakness of the Government and Law Enforcement and Solution Proposals

Abstract: The organized crime in Kyrgyzstan has gained so much power that it can even easily threaten government organizations. Some organized criminal groups can assign their own people to positions within the key government agencies. This study examines abovementioned case and develops theoretical

analysis. The paper covers and analyzes this issue with three aspects; legal, economic and cultural. In terms of legal regulation, this study found that there are a lot of legal gaps in regulating organized crime groups and the law is not deterrent. Based on economic aspect, this paper shows that excessive capitalistic structure served the organized crime groups. By using legal gaps organized crime groups increased their capital. This enrichment has occurred through extortion of big companies and solving business disputes. In terms of culture, it was discovered that strong clan and kinship ties were used by organized crime groups.

Key Words: *Organized Crime Groups, Kyrgyzstan, Politics, Central Asia, Crime and Punishment.*

Giriş

2012 yılı itibariyle Kırgızistan, bağımsızlığını ilan ettiği 1991 yılından beri siyasi olarak en çalkantılı dönemini geçirmektedir. Ülke, son beş yıl içerisinde iki tane devrim yaşadı; ülkenin güneyindeki etnik çatışma ise hala sürmektedir. Kırgızistan'daki ekonomik, sosyal ve siyasi durumun çok kırılğan olmasından yararlanmak isteyen organize suç örgütleri, etki alanlarını genişletmek için bazen kendi aralarında bazen de devlet kurumları ve devlet memurları ile çatışmaktadırlar. Nitekim ülkenin Cumhurbaşkanı Otunbayeva, 2010 yılında savcılara yönelik olarak yaptığı bir konuşmada, "suç örgütlerinin artık hapishanelerden çıktığını ve siyasete girmeye çalıştığını" açıkladı (Donis, 2011). Bu örgütlerin ülkedeki tüm küçük işletmeleri ve onların gelir kaynaklarını ele geçirdikleri bilgisi Kırgızlar için artık bir sır değil. Cumhurbaşkanı Otunbayeva'nın yukarıdaki beyanı, bu örgütlerin parlamento içinde siyasi desteklerinin olduğu şeklinde de yorumlandı (Demirtepe, 2010).

Demirtepe (2010), Kırgızistan'da 2005 yılında gerçekleşen 'devrim' sonrası dönemde suç örgütlerinin devlet ile dirsek temasında olduğunu iddia etti. Nitekim bu dönemde bazı organize suç örgütü üyelerinin milletvekilleri olan bağlantıları medyaya sızdı. Bu iddiayı destekleyen Kaputadze (2008), 2005 yılında gerçekleşen 'Lale Devrimi'nin organize suç örgütlerinin ülke içindeki durumunu değiştirmedeğini ve bu devrimi yapanların reformları uygulamada başarısız olduklarını savundu. İbraimov (2011), 2010 yılında gerçekleşen devrim sonrasında suç örgütlerinin ülke yönetiminde söz sahibi olduğunu iddia etti. Bu dönemde bazı parlamenterler ve belediye başkanları, buldukları konuma gelebilmek için bu örgütlerin parasını ve desteğini kullandılar. Özellikle 2010 yılındaki devrim sonrasında ülkede hüküm süren kaos ve etnik çatışmaların bir sonucu olarak organize suç örgütlerinin faaliyet sahasını genişlettiği ve ülkede belirgin bir güç haline geldiği söylenebilir. Küreselleşme ile birlikte iletişim araçlarının gelişmesi, bu örgütlerin yakalanmalarını zorlaştırdı.

Bu çalışmada Kırgızistan'daki suç örgütlerinin gücü ve bu örgütler ile mücadelede karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri üzerinde durulmaktadır. Organize suç örgütleri ile mücadelenin üç önemli boyutu: yasal, ekonomik ve kültürel boyutları ayrıntılı olarak ele alınıp sorunla ilgili çözüm yolları araştırılmıştır.

1. Kırgızistan'da Organize Suç Örgütleri İle Mücadelede Yasal Boyut

Organize suç örgütleri ve bunlarla baş etme yöntemleri, akademik dünyada üzerinde çok durulan konular olmakla birlikte, suç örgütlerinin tanımı konusunda farklı görüşler ortaya atılmaktadır. Hollandalı bilim adamı Mcillwain (1999) suç örgütleri üzerinde yazdığı makalesinde suç örgütlerini üç farklı açıdan tanımlamaktadır. Birinci görüşe göre, suç örgütü en nihayetinde bir kurumdur ve kurumsal yaklaşımın bir yansımasıdır. Bir başka açıdan bakıldığında, gücü olanlar ile güce ihtiyacı olanlar arasında bir alış veriş söz konusudur ve bu durum kurumsal yaklaşımı reddetmektedir. Üçüncü paradigma ise, suç örgütlerine karışmış aktörleri önemsemeyerek daha çok suç örgütlerinin işlevine odaklanmaktadır (Mcillwain, 1999).

Mcillwain (1999) birinci paradigması her ne kadar 1960'lara ait eski bir yaklaşım olsa da, Kırgızistan'daki durumu tam olarak resmetmektedir. Selznick'in Kurumsal Teorisi'ne göre (referans gerekli), bir kurumun varlığını devam ettirebilmesi için kendi içinde güvenliğini sağlaması, gayri resmi ilişkilerinin sağlam olması ve kurumdaki üyelerin düşüncelerinde benzerliğin bulunması gerekir. Bu açıdan bakıldığında Kırgızistan'daki suç örgütleri, resmi devlete paralel bir gölge devlet konumuna gelmiştir ki bu da Selznick'in belirttiği kurumsal yaklaşım kriterlerine uymaktadır. Nitekim Kırgızistan'da devlet kurumu çalışanları veya tüzel kişiler tarafından haksızlığa uğrayan vatandaşların, güvenlik güçleri tarafından destek görmeyince suç örgütlerine başvurdukları sıkça rastlanılan bir durumdur. Bu kadar güçlü hale gelen suç örgütleri hukuktaki açıkları çok iyi bilmekte ve onlardan rahatça yararlanmaktadırlar.

Kırgızistan'da siyaset yapan bazı politikacılar, bir zamanlar bu suç örgütlerinin üyeleri idiler ve zamanla bu durumlarını meşrulaştırmaya çalıştılar. Bu meşrulaştırma sürecinde suç örgütleri, devletin yüksek kademelerinde ve parlamentoda bulunma ve hukuk dışı aktivitelerini coğrafi ve siyasi olarak daha da genişletme imkânı sağladı. Marat (2008), Kırgızistan'daki suç örgütlerinin 1990'ların sonu ve 2000'lerin başındaki bu meşrulaştırma sürecinde yaptıkları hukuk dışı işleri, siyasi destekle yaptıklarını iddia etti. Marata'a göre Devlet iktidarının desteği ile bu örgüt mensupları; sınır muhafızlarına teslim olmadan uyuşturucu kaçakçılığı yapma, yasadışı işlerinin çerçevesini genişletme ve toplumu kontrol etmeye kadar varan işleri tedirgin olmadan yaptılar.

Kırgızistan'da yargı bağımsızlığı konusunda bazı zafiyetler vardır. Yakın geçmişte bazı suç örgütü liderleri devletin yüksek kademelerindeki şahısların ve

politikacıların baskısı sonucu mahkeme salonlarından salıverildiler ya da her hangi bir şekilde haptisten çıkartıldılar. Bir örnek olarak mafya babası Kamçhi Kolbayev'in 2005 yılında adam öldürmeye teşebbüsten aldığı 25 yıllık ceza, bir takım af ve işlemlerle 2006 yılında 3 yıl 11 ay'a indi (Zhuk, 2011). Devlet kademelerinde söz sahibi eski suç örgüt liderleri veya onlarla bağlantılı şahıslar tarafından polis bu durum karşısında eli kolu bağlı kaldı (Marat, 2008). Marat (2006) mahkeme üyelerinin ve soruşturma yapan savcılarının, polis getirdiği sağlam delillere rağmen örgüt üyelerini salıverdiklerini iddia etti. Böylece suç örgütleri, devlet yetkilileri ile aynı seviyeye gelmekle kalmadılar, yargı sistemini etkileyecek kadar güçlü hale geldiler.

Yukarıda bahsi geçen Kolbayev örneğinde olduğu gibi, hukuk sisteminde açıkların bulunması, cezaların caydırıcı olmaması ve mahkeme tarafından verilen cezaların uygulanmaması, suç örgütlerinin ülke içinde daha da söz sahibi olmasına yol açtı. Her ne kadar Marat (2006), Kırgızistan'daki kanunların suç örgütleri ile mücadelede yeterli olduğunu iddia etse de, bu iddia tartışmaya açıktır. Kırgız polisinin göreceli olarak düşük maaş alması ve işini yaparken üst düzey bürokrat ve politikacılardan gelen baskılar, bu kanunların uygulanmasını zorlaştıracak unsurlardan bazılarıdır. Kanun uygulanırken bürokrat ve politikacılara bırakılan açık kapılar, kanunlardaki boşlukların önemini bir kez daha hatırlatmaktadır.

Kırgızistan'ın da 75 yıl boyunca idaresi altında olduğu Sovyetler Birliği'nde ceza muhakemeleri kanunları ve uygulanan cezalar, bağlı tüm devletlerde ortak olmuştur. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra da ceza kanunu ve suç örgütleri ile mücadele kanunları direk olarak eski sistemden alınmıştır. Çernik (1999), SSCB'deki organize suç örgütleri üzerinde yaptığı araştırmasında, devletin kanunlarının örgütsel suçlar ve organize suç örgütleri ile mücadele için yetersiz olduğunu iddia etti. Ayrıca 1990'larda birçok kriminolog, ilim adamı ve organize suç örgütleri ile mücadele eden birimlerinde çalışan uzmanlar, Sovyetler Birliği'nin idaresindeki tüm devletlerde, organize suç örgütleri ve yolsuzlukla mücadele ile ilgili bir denetim sistemi oluşturmak için çok geçmeden önlemler alınması gerektiğini vurgulamışlardı (Chernik, 1999). Bu uzmanlar ve bilim adamları tarafından SSCB Cumhurbaşkanı, SSCB Yüksek Konseyi ve Birlik Cumhuriyetleri Yüksek Konseyleri'ne gönderilen bildirilerde en önemli konulardan birisi, organize suç örgütleri ve yolsuzlukla ilgili yasal reformlar yapılmasının gereği idi (Chernik, 1999). Ancak bu güne kadar Kırgızistan'da bu bağlamda ciddi bir girişim olmadı.

Kırgızistan İçişleri bakan yardımcısı Çakıpov, 2011 yılında Delo Nomer gazetesine verdiği bir röportajda, parlamentoya gönderilen yeni organize suç örgütleri ile mücadele kanununun kabul edilmesi halinde, bu inisiyatifin bu alanda atılan en önemli adım olduğunu söyledi. Eski yasaya göre hakimler, organize suç örgütü üyelerine en fazla şartlı salıverme cezası verebiliyorlardı; yeni yasa ise artık organize suç örgütleri üyelerinin küçük suçlardan bile yargılanmasını

öngörmekteydi. Eski kanunda organize suç örgütlerinin tanımının bile tartışmalı olduğunu belirten Çapıkov, röportajda hukuki eksiklikler ve kanun boşlukları ile ilgili örnekler verdi: “Mesela eski yasaya göre vatandaşlığı olmayan şahıslara şartlı salıverme cezası verilemiyordu; ancak aynı kanun maddesinde organize suç örgütü üyeleri için bir hüküm yoktu. İşte alın size savcı ve hakimler için bir hukuki boşluk...” Çakıpov'a göre yeni yasada en önemli gelişme, suç örgütü üyeleri hakkındaki tanım yapılıp, 'suç örgütü üyesi kimdir, nasıl üye olunur' gibi kriterlerin detaylı bir şekilde açıklanması idi (Novechkin, 2011).

Osmonaliev ve Engvall, Kırgızistan'daki suç örgütlerinin, karşısında yeterli güç bulmadığı için görülmemiş bir güce ulaştığını iddia etti. Onlara göre suç önleme politikalarının kamu görevlileri tarafından yürütülememesi, önleyici polislik sisteminin çökmesi, güvenlik güçlerinin daha çok cezalandırıcı bir etkiye sahip olması ve diğer faktörler ceza sistemini etkisiz hale getirdi. Bu durumun önüne geçmek için hiç gecikmeden organize suç örgütleri ile mücadele kanunu ve Tanık Koruma Kanunu'nun kabul edilerek bu tür suçlarla mücadeleye başlanılmasını önerdiler. Yazarlar ayrıca, organize suçlarla içiçe olduğu düşünülen yolsuzlukla ilgili alınacak tedbirlerin önemine vurgu yaptılar (Osmonaliev ve diğ., 2011).

2. Kırgızistan'da Organize Suç Örgütleri İle Mücadelede Ekonomik Boyut

Kırgızistan'da bağımsızlığın ilan edilmesiyle birlikte serbest piyasa ekonomisi stratejisiyle hareket edildi ve bu süreçte ağır sanayi sektörü unutuldu. SSCB dönemindeki Kırgızistan'da, özellikle makine ve inşaat malzemeleri üreten fabrikaların hakim olduğu ağır sanayi gelişmişti ve bu ağır sanayi ülkenin ekonomisinde önemli bir yer tutuyordu (İsaev ve diğ., 2006). Lobici özelleştirme süreci ve yapılan diğer politik yanlışlıklar ile birlikte sanayi sektörünün çöküşü, Kırgızistan'ı genel olarak bir tarım ülkesine dönüştürdü. Devletin tarım sektöründe gerçekleştirdiği hızlı ve radikal değişimler, köy halkının daha da fakirleşmesine yol açarak iç göçe sebep oldu (İsaev ve diğ., 2006). SSCB'de 80'lerin sonu ve 90'ların başında hukuk ve ekonomik sistemlerinde yapılan reformlar, özelleştirmeler ve kooperatifler, ülkede gölge ekonomisinin başlama süreci olarak kabul edilir (Valiyeva, 2006). Sovyetlerin dağılması ile eski SSCB'ne bağlı ülkelerde devlet mülkünü özelleştirme imkanı doğdu ve bu durum bir gölge ekonomisinin oluşmasına ve ekonomik yapının daha da kötüleşmesine yol açtı. Valieva, eski SSCB ülkelerinde gölge ekonomilerin yok olmasının sosyal nedenlerinden birinin gasp oranındaki artış olduğunu iddia etti (Valiyeva, 2006).

Orta Asya'da organize suç örgütlerinin ekonomik gelir elde etmek için işlediği en yaygın suçlar: uyuşturucu ticareti ve insan kaçakçılığıdır (Marat, 2006). Birleşmiş Milletler raporuna göre Kırgızistan'daki gölge ekonomi'de yıllık

yaklaşık 1 milyar 200 bin dolar civarında bir para dönmektedir (BMGP, 2006). Kırgızistan'ın Osh şehri, uyuşturucu kaçakçılığında olduğu gibi insan kaçakçılığında da en önde gelen şehirlerdendir. Osh şehri Orta Doğu, Avrupa ve Rusya'ya yapılan insan kaçakçılığındaki en işlek geçiş şehridir (Marat, 2006). Marat (2006), birçok kaçakçının ve kaçırılan şahsın yasal bir Kırgız pasaportu ile yakalandığını vurgulayarak, bunu Kırgız resmi makamlarının organize suç çeteleri ile bağlantılı olmasına bağladı. Çakıpov "Delo Nomer" gazetesine verdiği röportajda, organize suç örgütlerinin gölge ekonomilerle beslendiklerini ve finansal temelini yok etmeden suç örgütleri ile mücadelenin anlamsız olduğunu belirtti (Novechkin, 2011).

Yukarıda bahsi geçen iç göç sorunu zamanla en önemli sosyal sorunlardan birine dönüştü. Büyük şehirlerin çevresinde kurulan ve gelişen yeni şehirlerin ne alt yapısı ne de doğru dürüst yaşam koşulları vardır. İç göçün neticesinde oluşan yerleşim yerlerinde yaşayan bir sürü işsiz genç her türlü suça karışabilmektedir. Bir örnek olarak, 2010 yılında bir bahis ofisine girerek kasiyer bayanı öldüren Azat Tınaev, Bişkek şehrinin kenar mahallesinde kurulan yeni bölgelerden birinde ikamet etmekteydi (Kpoitin, 2011). Bu tür yerler, zamanla organize suç örgütlerinin eleman kazanmak için yoğunlaştığı yerler olmaktadır. Diğer taraftan köylerdeki ekonomik sıkıntı genç nüfusun Kırgızistan'ın büyük şehirlerine veya yurt dışına ve özellikle Rusya'ya göç etmesine neden oldu. Şehirlere göç eden bu genç nesil farklı sosyal nedenlerden dolayı suça karışma eğilimi gösterdi. Organize suç örgütü üyeleri genellikle spor salonlarda güreş, boks ve diğer uzak doğu sporlarla uğraşarak kendilerine çevre edindiler. Bundan dolayı birçok organize suç örgütü üyesi ve lideri, geçmişte bir spor dalı ile uğraşmış hatta şampiyon olmuştur.

Sokolov-Mitric, bu tür organize suç örgütlerinin gölge ekonomiyi kullanarak nerelere kadar ulaşabileceğini araştırdı. Rusya'nın Petersburg şehrindeki Uralmash makine fabrikasının civarında yaşayan sporcu gençler tarafından oluşturulan "Uralmash" adlı organize suç örgütünün kurucuları, sporcu gençler (Vorobyev, S., Habarov, A., Teerentyev, S., Kurdumov, S ve başkaları) ve Tsığanov kardeşlerdir. Tüm eski SSCB devletlerindeki organize çetelerde olduğu gibi Uralmashlılar da ilk önce yakınlarındaki küçük pazar ve kooperatif sektörünü kontrol altına aldılar. Zamanla işlerini büyüterek büyük işadamlarını gasp etmeye başladılar. Ekonomik sıkıntılarının dorukta olduğu 90'ların başında Uralmash fabrikası kendi işçilerine maaş veremez duruma geldi. Uralmash çetesi kendi fabrika yöneticilerine yardım teklifinde bulundu ve karşılığında fabrikanın bir kaç binasını kullanma hakkını aldı. Bu binalardan birisi olan Kültür Merkezini, kendi kurdukları Intersport şirketinin ofisi ve çetenin ana merkezine dönüştürdüler. Bu dönemlerde Petersburg'ta Uralmash gibi onlarca çete bulunmakta idi ve çetelerin etki alanlarını genişletme isteği bu çeteler arasında kanlı çatışmaların başlamasına yol açtı. Geçen yüzyılın sonlarında Uralmash çetesi, bölgenin en etkili organize suç örgütü ve iş gurubu

oldu. Polis kayıtlarına göre Uralmash çetesi kısa zamanda yaklaşık 200 şirket ve 12 tane banka kurdu, 90'a yakın şirketin katılımcı ortağı oldu. Yine bu çete, 1999 yılındaki valilik seçimlerinde Vali Rosel'e, 1996 yılında yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde de Boris Yeltsin'e yardım ettiler (Sokolov-Mitric, 2007). Uralmash çetesi liderlerinden Habarov, Yeltsin'den hediye olarak bir saat aldığını, bu hediye ile gurur duyduğunu ve kendisinin artık saygı gören bir vatandaş olarak tanındığını ifade etti (Mostovshikov, 1999: 55). Buna benzer senaryolar ile Kırgızistan'daki organize suç örgütleri kendi finansal üslerini kurdular ve üyelerinden bazıları politikaya atıldılar.

Kriminolog Schloenhardt'a (1999) göre organize suç örgütleri tüm kültürlerde ve dünyanın değişik ülkelerinde ortaya çıkan bir fenomendir. Özellikle küreselleşme süreci ile birlikte organize suç örgütlerinin finansal faaliyetleri yerel bir sorun olmaktan çıktı. Bir organize suç örgütünü daha iyi anlayabilmek ve onlara karşı etkili önlemler alabilmek için, ilk başta örgütün yapısının anlaşılması ve örgütün hala ayakta olmasına neden olan hukuki, sosyal ve siyasi nedenlerin incelenmesi gerekmektedir. ABD'deki kriminologlar, 1960'lara kadar ekonomik suçları değerlendirirken bu tür suçları organize suç örgütleri ile ayrı bir kategoride değerlendirmekteydiler. Son yıllarda bu konuda yapılan araştırmaların sonucuna göre, organize suç örgütleri aynı yasal örgütler gibi kendi gelirini artırma çabasındadırlar. Schloenhardt'e göre bir ülkenin gündemi, çıkan yeni yasa ve tüzükler, organize suç örgütlerinin ekonomik faaliyetlerine yön vermektedir. Bu tür sonuçları özellikle otokratik ve gelişmekte olan ülkelerde görmek mümkündür. Rejimi ve kanunları anti-demokratik olan ülkelerde organize suç örgütlerinin ekonomik faaliyetleri çok yoğundur ve yolsuzluk yaygındır. Sovyetlerin dağılmasından sonra sosyal, ekonomik ve siyasi istikrara bir türlü kavuşamayan Kırgızistan, organize suç çeteleri için çok uygun bir yer olmuştur.

3. Kırgızistan'da Organize Suç Örgütleri İle Mücadelede Kültürel Boyut

Organize suç örgütlerinin bir sosyal ağın unsuru olduğu, konu ile ilgili pek çok bilim adamı tarafından ortaya konulan bir gerçekliktir (Xu ve diğ., 2004; Moselli ve diğ., 2007). Xu ve Chen (2005), suç ağlarının pek çok farklı analitik metotla incelenmesinin mümkün olduğunu belirttiler. Genelde sivil toplum örgütleri ve diğer sosyal oluşumlarda ya da özel şirketlerde sıkça kullanılan sosyal sermaye yaklaşımı, bu durumu teorik olarak açıklamaktadır (Putnam, 1995; Adler ve diğ., 2002: 18; Cohen ve diğ., 2001). Cohen ve Prusak (2001) sosyal sermayeyi; insanlar arasında güven, karşılıklı anlayış ve değerleri paylaşmaya ve toplulukları işbirliğine sevk eden bir ağ ya da insanlar arasındaki aktif bağlantılar stoku olarak tanımlamaktadırlar. Sosyal sermaye, insanların ortak hedeflerine ulaşmada sosyal ağlar, normlar ve güven aracılığıyla tüm katılımcıların daha etkin bir şekilde kullandığı bir yoldur.

Arnold (2003), sosyal sermayenin bazen zayıf bazen sağlam bağlardan oluştuğunu, bu sağlam bağlara sahip organizasyonların organize suç örgütleri ve sendikalar olduğunu söylemiştir. Bu sağlam bağlar her zaman iyi yönlü değildir; bunun organize suç örgütleri tarafından kullanılması bu konuya bir örnek teşkil eder (Arnold, 2003). Özellikle klan ve akrabalık bağlarının organize suç örgütleri tarafından kullanılması, birçok akademisyen tarafından incelenmiş bir konudur (Portes, 1999). 90'lı yıllarda, Sovyet döneminin son günlerinde devlet güçlerini uyaran Kofirin, yerel düzeyde gençlerin oluşturduğu gayri resmi ağ ve grupların zamanla suç örgütüne dönüşebilme tehlikesinin çok yüksek olduğunu ve bu gençlerin organize suç örgütlerinin elinden kurtulması gerektiğini ifade etti (Kofirin, 2011). Kaputadze, 2005 yılında yapılan Kırgız Lale Devrimi'nin başarısız olduğunu, organize suç örgütleri ve devlet işbirliğinin hala devam ettiğini yazdı (Kaputadze, 2008). Kırgızistan'da organize suç örgütlerin oluşumunda klan ve akrabalık bağlarının çok büyük etkisi vardır (Olcott, 2011; Kaputadze, 2008). Suç gruplarının oluşumunda en önemli faktörler; üst düzey yöneticiler ile bağlantılar, akrabalık bağları, soy bağları ve bölgecilik olmuştur (Kaputadze, 2008). Kaputadze'nin (2008) 2007 yılında Kırgızistan'da yaptığı araştırmaya göre yasa dışı ağların kuruluşu, genellikle bölgecilik veya kardeşlik (aynı köy insanı) durumları göz önüne alınarak gerçekleşir.

Akraba ve tanıdıkları örgütlenme yeteneği, hâlihazırdaki organize suç örgütleri, mahkûm ve siyasetçilerin en önemli bir silahıdır. Kırgızistan'da organize suç örgütleri tarafından klan ve akrabalık bağların kullanılmasının bir örneği, 2005 yılında Risbek Akmatbayev'in akrabalarını çok kısa bir zamanda ve hızlı bir şekilde örgütlemesidir. Osmonaliyev ve Engvall'a (2011) göre 2005 yılında Risbek Akmatbayev, kendi ağabeyi ve milletvekili Tınıçbek Akmatbayev'in suikastı sonrası akraba, soydaş ve çete üyelerini şehir meydanına toplayarak başbakanı tehdit etti. Orta Asya ve Kırgızistan üzerinde çok sayıda araştırma ve makale yayınlayan Olcott'un (2011) AGİT komisyonuna sunduğu raporunda, Kırgızistan'ın tüm kötü gidişatının sorumlusu olarak klan yapısı gösterildi. Kırgızistan'ın bağımsızlığından beri akrabalık bağların öneminin devam etmesi, yönetici ağlarının oluşumunda göz önünde bulundurulması gereken bir olgu olmasına yol açtı. Elitler ülkede istikrarın sağlanması için bu ağların üyelerine yönetimde bir hisse verilmesi taraftarı oldular (Olcott, 2011). Buradan yola çıkarak denebilir ki, sosyal sermaye yaklaşımı çok sağlam bir şekilde yakınlaştırıcı bir özelliğe sahiptir ve grupları ve ağları olumlu veya olumsuz bir şekilde etkiler (Putnam, 1995). Kırgızistan'daki organize suç örgütleri bu ağları çok iyi kullanmaktadırlar. Nitekim ülkedeki bazı politikacılar, organize suç örgütlerinin maddi ve manevi desteği sonucu iktidara gelmişlerdir.

Bu günkü Kırgızistan Parlamentosu'nda birçok organize suç örgütü üyesinin olduğu iddiası, zaman zaman birçok görsel ve yazılı basında yer aldı (Ageyeva, 2011). Ayrıca iktidarda bulunan partilerin pek çoğunun organize suç

örgütlerinin kaynaklarını ve ağlarını kullandıkları bilgisi bir sır değildir. Yakın geçmişte bu ağlar kullanılarak birçok aktif organize suç örgütü üyesi hapisanelerden aklanarak çıkartıldı. Örneğin 2010 yılının Kasım ayında Erkin Mambetaliyev adlı organize suç örgütü üyesi, 8 kişiyi öldürme suçundan dolayı aldığı müebbet hapis cezasına rağmen kısa bir zamanda hapishaneden tahliye edildi (Niyazove, 2011). Erkin Mambetaliyev, eski Cumhurbaşkanı Akayev'in koruma birliğinde görev yapıyordu, daha sonra organize suç örgüt lideri Akmatbayev'in grubuna katılarak aralarında milletvekili Sürabaldiyev ve polis müdürü Aliyev'in suikastlarının de bulunduğu birçok cinayet işledi (Niyazova, 2011). Elde bulunan deliller ve Yüksek mahkemenin reddine rağmen Erkin Mambetaliyev, siyasi bağlantılarını ve organize suç örgütü ağlarını kullanarak hapisten çıkmayı başardı. Buna benzer olaylar o kadar fazlalaştı ki Kırgızistan'da artık sıradan bir hale geldi. Tabii ki bu tür adaletsizlikler, çürümüş yargı sistemi, yolsuzluk ve en önemlisi sosyal sermayenin karanlık yanını kullanan organize suç örgütlerinin kullandığı sosyal ağın olumsuz bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma Kırgızistan'daki organize suç örgütlerine üç boyuttan incelemeye çalışmıştır: hukuki, ekonomik ve kültürel (sosyal) boyutlar. Konu ile ilgili geçmişte yapılan çalışmalar ışığında Kırgızistan'daki organize suç örgütlerinin kültürü ve tarihinin, Sovyet organize suç örgütleri ile çok sıkı bir ilişkisinin olduğu söylenebilir. Diğer taraftan bu günlerde faal olan organize suç örgütleri, Rusya'daki organize suç örgütleri ile irtibatlıdır (Kofirin, 2011). Kofirin'e (2011) göre Rus mafyası şu anda dünyanın 47 ülkesinde faaliyet göstermektedir ve "Rus mafyası" kavramı denilince sadece Rusya'dan çıkmış organize suç çeteleri değil tüm eski SSCB ülkelerinden çıkmış gruplar akla gelmektedir. Özellikle globalleşme ve internetin tüm topluma entegre olması organize suç örgütleri ile mücadeleyi daha da zorlaştırmıştır. Dolayısıyla organize suç örgütleri ile mücadele, sadece yeni kanunların kabulü ile ya da ekonomik kaynakların kurutulması ile halledilebilecek bir sorun değildir. Bu mücadelede daha kompleks tedbirlerin alınması gerekmektedir. Diğer taraftan bu kadar uzun süre sistem içinde yuvalanmış organize suç örgütlerinin kültürünü ve yapısını yıkmak çok zordur. Bunun için onun temeli olan ana ağların kırılarak ülke genelindeki faaliyetlerini bitirmek çok önemli bir adım olacaktır.

Kırgızistan'daki organize suç örgütleri, güvenlik güçleri ve kanunlardan korkmadığını göstermiştir ve onlara karşı alınacak tedbirlerde kilit aktör, sivil toplum örgütleridir. Bunun dışında klanlar ve bölgelerdeki yaşlılar (aksakallar) komiteleri ve konu ile ilgili başka gruplar ile resmi olarak işbirliği yapmak faydalı

olacaktır. Diğer taraftan Kırgız toplumu kendilerini temsil edenler hakkında rahatça ve açıkça konuşabilmeli, karanlık sosyal bağlarını kullanarak etkili makama ulaşanlar deşifre edilmelidir. Ayrıca, globalleşen dünyada organize suç örgütlerinin faaliyetleri sadece Kırgızistan sınırları içinde kalmayıp uluslararası bir sorun haline gelmiştir ve uluslararası organize çetelerle savaşın tek reçetesi: diğer ülkelerle, uluslararası kurumlarla ve birliklerle işbirliği sağlamaktır.

Kırgızistan'da organize suçlar çok geniş bir yelpazede işlendiği için bu suçlarla sadece polis gücü ile mücadele edilmesi imkânsızdır. Organize suçlarla mücadelenin gerekliliği ve önemi, cumhurbaşkanlığı ve başbakanlık seviyesinde belli aralıklarla vurgulanmaktadır. Bununla birlikte alınacak hukuki önlemlerin sadece tasarı halinde olan 'suç örgütleri ile mücadele yasası' ile sınırlı kalmayarak; ceza kanunu, ceza muhakemeleri kanunu, kamu görevlileri ve hâkimler yönetmenliklerinde yapılacak değişiklikler ile desteklenmesi şarttır. Çakıpov, Kırgızistan Ceza Kanununa “Suç örgütlerine maddi destek” adlı 321-1. maddenin eklenmesinin şart olduğu kanısındadır (Novechkin, 2011). Bu madde; suç örgütü üyeleri ve suç örgütüne maddi destek ve yardım yapan iş adamlarını da kapsamakta ve bu suçtan hüküm giyenlerin 15 yıla hapis cezası almasını öngörmektedir (Novechkin, 2011). Yine bu yeni “Organize suç örgütleri ile mücadele” yasa tasarısı ile birlikte tüm organize suç örgütü üyeleri operasyonel-önleyici bir veri tabanına kaydedilecek ve bir kayıt işleminden itibaren bu şahıslar resmen suç örgütü üyesi sayılacaktır (Gov.kg, 2011). Böylece suç örgütü ile ilişkili veya bağlantılı şahıslar yeni bir statü kazanacak ve onları bu durumdan ne savcılar ve ne de hakimler aklayabileceklerdir.

Daha önce de belirtildiği gibi, bir ülkenin ekonomik güvenliği ve bu güvenlikle ilintili olarak organize suçların artması veya azalması, o ülkedeki sosyal ve siyasi yapılanmayı derinden etkilemektedir. Devlet kontrolünün olmaması veya etkisiz olması, gölge ekonomisinin oluşması ve finansal suçların cezasız kalmasının en önemli nedenlerindedir. Yolsuzluğun, tüm bu sayılan eksikliklerin temel nedeni olduğunu belirtmekte fayda vardır.. Yolsuzluk ve organize suç örgütleri tarafından işlenen ekonomik suçlar, birbirinden hiç ayrılmayan iki kardeş olarak düşünülebilir. Özellikle ekonomik suçlarla mücadele eden Vergi Servisi, Finansal Polis, İç İşleri Bakanlığı Finansal Suçlarla Mücadele Birimleri ve Savcılık özel birimlerinde bu anlamda ciddi adımlar atılması gerekmektedir. Ayrıca bu birimlerin kendi arasında ve diğer kamu ve özel kuruluşlarla koordinasyonunun sağlanması gerekmektedir. Bunlara ek olarak kara para aklama işlemi, genelde yurt dışındaki kurumlarda gerçekleştirildiği için uluslararası işbirliği organize suç örgütleri ile mücadelede daha bir önemli hale gelmektedir. Artık Kırgızistan'da güvenlik güçlerinin karşısında bir mahalle çetesi değil organize suç örgütü olduğunun bilincine varılması gerekmektedir. Yukarıda belirtildiği gibi, 90'ların çetelerinin ekonomik ve siyasi bağları çok kuvvetlidir ve artık büyük çapta işler yapabilme kapasitesine sahiptir.

Kırgızistan'daki organize suç örgütlerinin ağlarını bozma işi, sadece polis ve güvenlik güçleri tarafından değil daha çok kitlenin katılımı ile yapılması gerekmektedir. Organize suç örgütlerin ağlarını kırmak için önleyici çalışmaların yapılması gerekmektedir. Bunun için de bu ağa bir şekilde katılmış kişiler, yaşlı ve saygın şahıslar, siyasetçiler ve sivil toplum kuruluşlarının katılımı ile eğitim programları düzenlenmesi gerekmektedir. Klan ve akrabalık sistemini yıpratıcı değil yapıcı şekle dönüşmesini karanlık sosyal sermayenin aklanması olarak adlandırılabilir. Yani klanlarla işbirliği yaparak gizli suçlu bir yapıdan daha açık ve katılımcı yapıya çıkartmak gerekmektedir. Organize suç örgütü liderleri tarafından açılan spor kulüpleri ve spor okullarının, bu örgütlere yeni suç üyeleri yetiştirmelerini önlemek için tüm toplum üyelerinin, devletin ve sivil toplum sektörünün katılımı ile kararlar alınması şarttır. Onyx ve Bullen'e (2001) göre gerçek sosyal sermayenin kurulması için aktif ve istekli vatandaşın ve katılımcı cemiyetin olması gerekmektedir. Ancak, devlet tarafından kurulmaya çalışılan sosyal sermayenin çok zayıf olduğu anlaşılmıştır ve bundan dolayı bu fonksiyonu devlet kurumlarının devretmesi gerekmektedir (Onyx ve diğ., 2001). Bu sürecin sivil toplum örgütleri tarafından yürütülmesinin çok büyük yarar sağlayacağı ve tüm hissedarların da aktif birer katılımcı olarak yer almasının önemi tartışılmaz bir gerçektir.

KAYNAKÇA

ADLER, Paul, Kwon, S. (2002), Social Capital: Prospects for a New Concept. Academy of Management Review, 27(1), 17-40.

AGEYEVA, E. (2011), "Sobaka, Kusayushaya Svoy Hvost" mk.kg.
http://www.mk.kg/index.php?option=com_content&task=view&id=3585&Itemid=99999 (Erişim Tarihi: 20.05.2011).

ARNOLD, Michael (2003), Intranets, Community, and Social Capital: The Case of Williams Bay, Bulletin of Science Technology & Society, 23 (2), 78-87.

BMGP, "The Shadow Economy in the Kyrgyz Republic: Trends, Estimates and Policy Options", Rapor, 2006, Bishkek, Kyrgyzstan.

CHERNIK, D. (1999), "Osnovi Nologovoy Sistemi: Uchebnik Dlya Vuzov", (Moskva, 1999).

COHEN, Don, Prusak, L. (2001), "In Good Company. How Social Capital Makes Organizations Work", Harvard Business School Press, Boston.

DEMİRTEPE, Turgut (2010), "Kırgızistan'da 'Görünmeyen' Politik Aktör: Organize Suç Örgütleri". <http://www.usakgundem.com/yazar/284/kirgizistan'da-gorunmeyen-politik-aktor-organize-suc-orgutleri.html> (Erişim Tarihi: 20.12.2010).

DONİS, I. (2011), "Glava Gosudarstva Priznala Chto Nekotoriye Predstaviteli Kriminalnih Struktur Popalı v Spisok Jogorku Kenesa," KP.ru, <http://www.kp.r%fc/daily/24595/762914/> (Erişim Tarihi: 15.01.2011)

Gov.kg, (2011), Organize Suç Örgütleri ile ilgili yasa tasarısı http://www.gov.kg/index.php?option=com_content&task=view&id=921&Itemid=1 (Erişim Tarihi: 25.02.2011).

IBRAIMOV, Abdirazak (2011), "Kriminal Prihodit k Vlasti, Avtoriteti stanovatsya Chinivnikami" <http://www.paruskg.info/2010/11/24/35843> (Erişim Tarihi: 15.05.2011).

KAPUTADZE, Alexander (2008), Organized Crime Before and After the Tulip Revolution: The Changing Dynamics of Upperworld-Underworld Networks. *Central Asian Survey*. 27 (3-4), 279-299.

KOFIRIN, N. (2011), "Organizovannaya Prestupnost v Rossii: Kto Kogo" Gaydпарк, <http://gidepark.r%fc/community/8/article/372957> (Erişim Tarihi: 15.05.2011).

KOPITIN, Y. (2010), "Poymat Ubiytsu Pomoğla Videokamera", Delo Nomer, http://delo.kg/index.php?option=com_content&task=view&id=1809&Itemid=43 (Erişim Tarihi: 02.01.2011).

MC ILLWAIN, Jefferey Scott (1999), Organized Crime: A Social Network Approach. *Crime, Law & Social Change*, 32, 301-323.

MARAT, Erica (2006), "Impact of Drug Trade and Organized Crime on State Functioning in Kyrgyzstan and Tajikistan", *China and Eurasia Forum Quarterly*, 4 (1), 93-111.

MARAT, Erica (2008), Criminalization of the Kyrgyz State Before and After the Tulip Revolution. *China and Eurasia Forum Quarterly*, 6(2), 15-22.

MORSELLI, C. Giguere, C. ve Petit, K. (2007), The Efficiency/Security Trade-Off in Criminal Networks. *Social Networks*, 29(1), 143-153.

MOSTOVSHIKOV, Sergei (2007), "Konets Banditizma ve Rossii", *Ekspert*, 26, Haziran, 1999, 55.

NIYAZOVA, M., (2011), "Vehovniy Sud Rassmotrit Delo Erkina Mambetaliyeva", 24.kg. <http://www.24kg.org/community/94500-verxovnyj-sud-kyrgyzstana-rassmotrit-delo-yerkina.html> (Erişim Tarihi: 10.05.2011).

NOCHEVKIN, V. (2011), "Borba s Organizovonnoy Prestupnostyu Okajetsya Vozney Mishinoy (Aktualnoye intervyu)" Delo Nomer, "http://delo.kg/index.php?option=com_content&task=task=view&id=2191&Itemid=43 den (Erişim Tarihi: 25.02.2011).

OLCOTT, Martha Brill (2011), "Lessons of 'The Tulip Revolution' Testimony prepared for the Commission of Security and Cooperation in Europe Hearing on Kyrgyzstan's Revolution: Causes and Consequences", <http://www.carnegieendowment.org/files/olcotttestimony-April7-05.pdf>, (Erişim Tarihi: 10.03.2011).

ONYX, Jenny ve Bullen, Paul (2001), "The Different Faces of Social Capital in NSW Australia. in Social Capital and Participation in Everyday Life" Jenny Onyx ve Paul Bullen (der), (London: Routledge. 2001).

OSMONALIEV, Kairat ve Engvall, Johan (2007), "The Dismissal of Minister Suvanaliev and the Struggle Against Organized Crime in Kyrgyzstan" Central Asia Caucasus Analyst, <http://www.cacianalyst.org/?q1%node/4459>, (Erişim Tarihi: 15.05.2011).

OSTROM, Elinor (1997), "Investing in Capital, Institutions, and Incentives", Clague, C. (der), Institutions and Economic Development: Growth and Governance in Less-Developed and Post-Socialist Countries, Baltimore: Johns Hopkins University Press.

PORTES, Alejandro (1998), Social Capital: Its Origins and Applications in Modern Sociology. Annual Review of Sociology, 24 (1), 1-25.

PUTNAM, Robert D. (1995), Bowling Alone: America's Declining Social Capital. Journal of Democracy, 6 (1), 65-78.

PUTNAM, Robert D. (2000), Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community. New York: Simon and Schuster.

SCHLOENHARDT, Andreas (1999), Organized Crime and the Business of Migrant Trafficking. Crime, Law and Social Change, 32(3), 203-233.

SOKOLOV-MITRIC, D. (2007), "Povest o Realnom Cheloveke", Russkiy Reporter, http://expert.ru/russian_reporter/2007/06/bratstvo_okrain/, 3 (6), 2007, (Erişim Tarihi: 10.02.2011).

VALIYEVA, N., (2006), Geçiş Ekonomilerinde Karaborsa Şekillendirme Trendler, Tez çalışması. Bişkek, Kırgızistan)

XU, Jennifer ve Chen, Hsinchun (2005), Criminal Network Analysis and Visualization. Communications of the ACM”, 48 (6), 1-16.

XU, Jennifer ve Chen, Hsinchun (2004), Fighting Organized Crimes: Using Shortest-Path Algorithms to Identify Associations in Criminal Network. Decision Support Systems, 38, 473–487.

ZHUK, O. (2011), “Kamchi Kolbayev-Snova v Podpolye” <http://xn--www.delo.kg/index.php?option=comcontent&view=article&id=2336&catid=31&Itemid=100> (Erişim Tarihi: 15.05.2011).